

BİBLİYOGRAFYA :

İstanbul Tekkeleri Listesi, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin, nr. 1825, sıra nr. 83; *İstanbul Tekkeleri Listesi*, Süleymaniye Ktp., Zühdi Bey, nr. 489, vr. 7^b; Bandırmalizâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 7; Melekpaşazâde Kadri Bey, *Hankahnâme*, Süleymaniye Ktp., Nuri Arlasez, nr. 36, vr. 4^a; *Âsitâne Tekkeleri*, s. 6, 7; *Bâb-ı Âlî Nezâret-i Umûr-ı Dâhiliye Sicil Nüfus İdâre-i Umûmiyyesi Dersââdet ve Bîlâd-ı Selâse Nüfus-ı Millisine Mahsus İstatistik Cetvelidir*, İstanbul 1301, s. 52; *Mecmûa-i Cevâmî*, II, 6-7; 1329 *Senesi İstanbul Beldesi İhsâiyât Mecmuası*, İstanbul 1330, s. 20; *Osmanlı Müellifleri*, I, 188-189; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (nşr. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, II, 299-300; *Tekâyâ ve Zevâyâyı Mahsus Defter*, İstanbul Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi, nr. 309, sıra nr. 152; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 53-54; a.e.: *İstanbul Hankahları Meşâyih* (nşr. Turgut Kut), Harvard 1995, s. 53; Mehmet Nermin Haskan, *Eyüp Tarihi*, İstanbul 1993, s. 137-140; Mustafa Özdamar, *Dersââdet Der-gâhları*, İstanbul 1994, s. 40-41; Mahmut Erol Kılıç, "Yedi Tepeli Şehrin Tekkeleri ve Muhyiddin Efendi'nin Tömâr-ı Tekâyâ'sı", *İstanbul Armağanı: Gündelik Hayatın Renkleri*, İstanbul 1997, III, 270; M. Baha Tanman, "Eyüpsultan'da Tarihî Yapıları", 1. *Eyüpsultan Sempozyumu: Tebliğler*, İstanbul 1997, s. 110-113; a.mlf., "Şeyh Selâmî Efendi Tekkesi", *DBİst.A*, VII, 170-172; Şinâsi Akbatu, "Derûn-i İslâmbol'daki Hânîkahların Silsile-i Meşâyihidir", *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, V/1, İstanbul 1981, s. 94; Metin Keskin, "Selami Efendi Tekkesi Haremi", *Arkitekt*, sy. 445, İstanbul 1997, s. 42-47.

M. BAHÂ TANMAN

SELÂMÎYYE

(السلامية)

Celvetiyye tarikatının

Selâmi Ali Efendi'ye

(ö. 1103/1691)

nisbet edilen bir kolu

(bk. SELÂMÎ ALİ EFENDİ).

SELÂMLIK

(bk. CUMA SELÂMLIĞI).

SELÂNİK

Yunanistan'da tarihî bir şehir.

Bugün Thessaloniki olarak anılmakta olup Osmanlı coğrafyacılarınca "İstanbul'un bir parçası", yahudiler tarafından "şehirlerin anası" diye tanımlanır. 1912'ye kadar çeşitli ve çok kültürlü nüfusu ile kozmopolit bir özellik göstermiş. XIX. yüzyılda Tuna üzerindeki Rusçuk ile birlikte imparatorluğun en modern şehri olmuştur. Burası ayrıca Jön Türk hareketinin beşiği ve

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün doğduğu şehirdir.

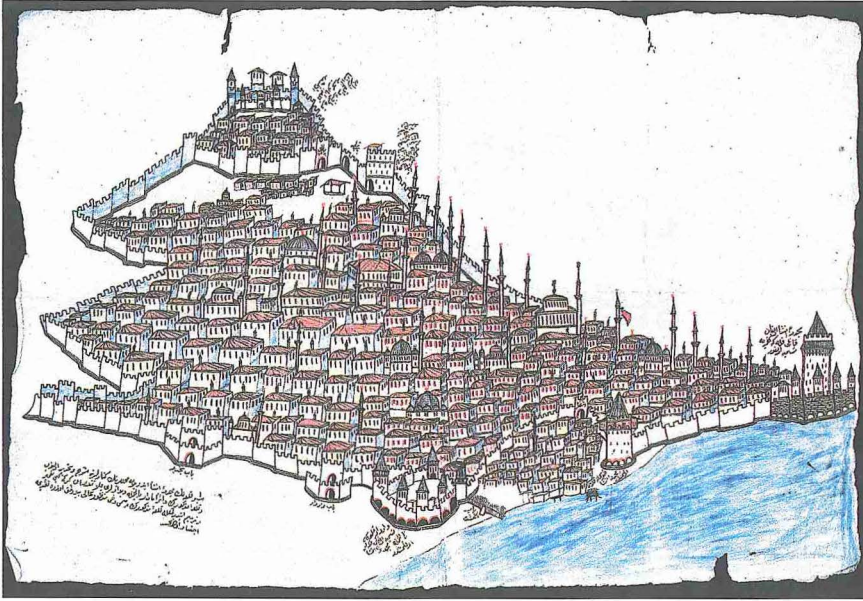
Themaic / Therme (Selânik) körfezinin kuzey ucunda Vardar ırmağı ağzının 16 km. kadar doğusunda yer alır. Chortiats (Osmanlı döneminde Kurusan) dağlarının eteklerinde muazzam zenginlikte bir tarım iç bölgesine hizmet veren güvenli ve geniş bir limana sahiptir. Makedon Kralı (Diadok) Kassander tarafından Makedonya Kralı II. Philip'in kızı olan karısı Thessalonike'nin adına milâttan önce 316'da kuruldu. Planlaması yapılarak inşa edilen bu yeni kent bir ticaret merkezi olarak düşünüldü. Geniş bir agora, bir tiyatro ve bir hipodromla anıtsal yapılar inşa edildi ve çevredeki yirmi altı küçük kasabadan toplanan nüfus buraya yerleştirildi. Şehrin bu antik planı uzun asırlara rağmen kısmen de olsa bugüne ulaşmıştır. Milâttan önce 168'de Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olan şehirde 50 yılında Aziz Pavlus bir Hristiyan cemaat oluşturdu ve Hristiyanlığı yaymaya başladı. Şehrin koruyucu azizi Roma ordusu prokonsülü olup Ekim 303'te öldürülen Demetrios idi ve 450 yılı civarında mezarının üzerine Balkanlar'ın en büyük kiliselerinden biri inşa edildi.

IV. yüzyılın son on yıllarına doğru İmparator Theodosios tarafından etrafı surlarla çevrildi. 390'da Theodosios'a karşı meydana gelen bir ayaklanma hipodromda toplanan 7000 erkek, kadın ve çocuğun katledilmesiyle bastırıldı. 423'te Ostrogotlar'ca kuşatıldıysa da ele geçirilemedi. 550-750 yılları arasında Makedonya'nın Slav ve Avar işgallerine uğraması sırasında dört defa muhasara edildi, fakat alınamadı ve Ortodoks Hristiyanlığı'nın "bir kalkanı" olarak kalmayı başardı. Bu dönemde Aziz Demetrios kültü ön plana çıkarıldı. 620'de büyük yıkım getiren bir deprem şehrin en eski yapılarını ve sütunlu sokaklarını yerle bir etti; böylece antik yerleşim yeri bütünüyle ortadan kalktı. Bundan sonra Selânik dar, eğri bğrû sokakları, binalar arasında bahçeleri ve yeşilliğiyle Ortaçağ Bizans modeline uygun biçimde yeniden inşa edildi.

904 yılı yazında Girit'ten gelen bir Arap donanması şehri ele geçirdi, on gün süren yağmanın ardından iddia edildiği üzere 22.000 esir alarak Girit'e döndü. X ve XI. yüzyılların başında Bulgar çarları Büyük Simeon ve Samuel'in şehri alma teşebbüsleri başarısızlıkla sonuçlandı. 1185 Ağustosunda Sicilya ve Güney İtalya'dan gelen Normanlar 200 gemilik bir donanma ve orduyla karadan ve denizden saldırdı; şehri feci şekilde yağmalayarak beraberinde

sonradan Sicilya'ya yerleşecek olan, çoğunluğu esnaf birçok kişiyi esir alıp götürdü. Yirmi yıl sonra bir Haçlı ordusu şehri ele geçirip Latin Selânik Krallığı'nın (1205-1225) merkezi haline getirdi; birçok önemli Ortodoks kilisesi (Aziz Demetrios, Aya Sofya vb.) yerel halkı rencide edecek biçimde Roma Katolik kilisesine dönüştürüldü. XIII ve XIV. yüzyıllar şehir için Bizans kültürünün uygunluk çağları oldu. Bu dönem 1342'de burayı zapteden ve soylu sınıfını yok eden, bunun yerine yedi yıl süre ile kendi kendini yönetmek için bir idare kuran Zelotlar'ın kanlı ayaklanmasıyla kesintiye uğradı. 1349'da Bizanslılar şehre yeniden hâkim oldu. Geç Bizans döneminde Selânik'in nüfusu erken dönemlere göre daha azdı. Şehrin yukarılarında bulunan geniş araziler boş kaldı veya bağ, manastır bahçeleri ya da bostanlarla doldu. Türkler 1430'dan sonra geldiklerinde bu boş arazilere yerleşti.

789 (1387) baharında Çandarlı Hayreddin Paşa ve Gazi Evrenos kumandasındaki birlikler uzun süren bir abluka neticesinde Selânik'i ele geçirdi. Osmanlılar şehirde tam bir idarî kontrol kurmadı. XV. yüzyıl tarihçilerinden Neşrî ve Ducas'ın bazı atıfları, Selânik halkının 1391 ya da 1394'te Türk idaresinden çıktığı, Yıldırım Bayezid'in şehri geri almak için buraya akın etmek zorunda kaldığı şeklinde yorumlanmışsa da Selânik başpiskoposları Isidoros Glabas (1380-1396) ve Gabriel'in (1397-1416) bugüne ulaşan vaaz kayıtları böyle bir şeyin olmadığını ve Yıldırım Bayezid ile başpiskoposluğun ilişkilerinin iyi olduğunu gösterir. Her ikisi de şehir halkına karşı ummadıkları kadar iyiliklerde bulunan sultanla yapılan bir görüşmeye atıfta bulunur. Yıldırım Bayezid, Selânik karşısındaki bir tepeye Türk garnizonunun varlığını belirten bir burç ya da kale yaptırdı. Konstantin Kostenets'in Sırbistan Kralı Stefan Lazareviç'in hayatını anlattığı metne göre 1402 Ankara bozgunundan sonra Bizans İmparatoru II. Manuel Paleiologos, Selânik'i alıp kaleyi de yıktırdı. Emîr Süleyman Çelebi ile Bizanslılar arasında Gelibolu'da yapılan antlaşma uyarınca Selânik 1403'te resmen Bizans idaresine geçti ve I. Mehmed dönemi boyunca bu şekilde kaldı. II. Murad tahta geçince Selânik'i abluka altına aldı. Bizanslılar da koruyamadıkları Selânik'i Venedik'e sattı. Osmanlılar buna itiraz etti ve Venedik'e karşı savaş açtı. Konstantin Jireček ya da Apostolos Bakalopoulos gibi tarihçiler, Selânik-

Selânik Kalesi'nin XVIII. yüzyılın sonlarına ait bir çizimi (BA, Plan-Proje Tasnifi, nr. 797)

teki Venedik idaresini (1423-1430) şehrin tarihinde görülen en kederli dönem diye nitelemiştir. Venedikliler büyük bir donanma göndermemiş, yeterli miktarda asker yollamamış ve şehir halkına karşı zorbaca davranmıştır. Bir zamanların canlı, zengin ve nüfusu kalabalık tüccar şehrinde bu dönemde açlık ve sefalet hüküm sürdü; halkın çoğu şehri terketti. II. Murad savaşmadan teslim olmaları halinde şehir halkına imtiyazlı bir statü sağlamayı teklif etti, Rum halk bu teklife olumlu yaklaşırsa da Venedik yönetimi II. Murad'ın teklifini reddetti.

29 Mart 1430'da bir ay süren şiddetli bir kuşatmanın ardından bizzat II. Murad önderliğindeki Osmanlı birlikleri surları aştı. Johannes Anagnostos'un anlatımına göre kanlı bir çatışma vuku buldu ve halktan birçok kişi esir edildi. Ancak daha sonra II. Murad ve Sırp Despotu Đurađ Branković fidiye karşılığı esirleri serbest bıraktı. II. Murad, Venedikliler döneminde şehri terkedenlere geri dönmeleri çağrısında bulundu ve bunlara önceden edindikleri mal ve mülklerini iade etti. Aynı zamanda civardaki Osmanlı merkezi olan Yenice-i Vardar'dan 1000 kadar Türk'ü Selânik'e yerleştirdi. Erken hristiyan döneminden kalma Achairopoietos / Aziz Paraskevi Bazilikası'nı Eskicuma Camii diye anılacak olan bir cuma camisine dönüştürdü. Diğer bazı kiliseler ya mescide çevrildi ya da inşaat

malzemesi kaynağı olarak kullanıldı. Kuşatma sırasında yukarı şehir kısmında bulunan Vlattadon Manastır'ının keşişleri, yerel rivayetlere göre II. Murad'a şehrin su kaynağını nasıl keseceğini ve şehre en iyi nerelerden saldırılabileceğini göstermişti. Bundan dolayı fethin ardından manastıra imtiyazlı bir statü verildi ve manastır birçok keşişle şehrin en zengin yeri olmaya devam etti. Burasının Çavuş Manastırı adıyla anılması kentin ilk Osmanlı idarecisi olan Sungur Çavuş Bey'den dolayıdır.

Bizans Selânik'i bir dönem elli üç kiliseye ve on dokuz manastıra sahip bulunmaktaydı. Bazı araştırmacılar bu sayıları elli kilise ve kırk manastır diye verir, fakat kaç tanesinin fetihten önce var olduğu hususunda kesin bir şey yazmaz. Bugün Selânik'te hâlâ orijinal durumunu koruyan Bizans'tan kalma on dört kilise mevcuttur. 1430'dan kısa bir süre sonra Selânik hristiyanlarının en az on beş kilisesi vardı. 1572'de şehrin başpiskoposu, Alman din adamı Stephan Gerlach'a ellerinde otuz kilisenin bulunduğunu belirtmişti. 1726'da Ukraynalı hacı Barski aynı sayıdan bahsetmektedir. Çağdaş kaynak olarak Anagnostis, II. Murad'ı, şehirde dirlik ve düzeni yeniden sağlayan hareketleri ve kesintiye uğrayan ticareti canlandırmakta gösterdiği özenden dolayı övmüştür. II. Murad, Selânik'in tam merkezinde büyük çifte bir

hamam ve tüccarlar için büyük bir han inşa ettirdi. Bu büyük kervansaray 1920'lere kadar ayakta kaldı, bu tarihten sonra yerine bir otel yapıldı. Hamam ise günümüze ulaştı ve 1990'larda mükemmel şekilde restore edildi. Her iki yapı da bugüne kadar Balkanlar'da inşa edilmiş en büyük bina sınıfındadır. II. Murad aynı zamanda dedesine ait tepedeki kaleyi de (Yedi Kule / Heptapyrgion) yeniden inşa ettirdi (1431). Yapılan çalışmalar buranın Bizanslılar tarafından kurulduğu iddiasının yanlışlığını gösterir.

883 (1478) tarihli bir Osmanlı tahririnde Selânik'te 864 müslüman ve 994 hristiyan hânese kayıtlıdır (BA, TD, nr. 7, s. 524-550). Bu rakamlara göre müslümanların toplam nüfusu 4000-4300, hristiyanların nüfusu 5000-6000 dolayındaydı. Hristiyan mahallelerinin onundan dokuzu, iki dönem arasında belirgin ölçüde devamlılığa işaret edercesine Bizans devrindeki adlarını korumuştur. Şehirde yahudiler yoktu ve büyük ihtimalle fetihten sonra Fâtihtan Mehmed tarafından İstanbul'a yerleştirilmişlerdi. Nitekim 1429'da Anagnostis, Selânik'teki Bizanslı yahudilerden bahseder. 893'ten (1488) kalma bir cizye defteri hristiyan nüfusunun 1057 hâneye kadar ulaştığını gösterir ve hiçbir yahudiden söz etmez. Selânik'te 1480'lerden itibaren âbidevi yapılar inşa edildi. 889'da (1484) İstanbul'da cereyan eden bir iktidar mücadelesi sonucu başşehirden uzaklaştırılıp Selânik valiliğiyle emekli edilen İnegöllü İshak Paşa kendi adına bir zâviye-cami yaptırdı. Bina Alaca İmaret Camii olarak da bilinir. Bu caminin inşa edildiği yıllarda daha sonra paşa olacak olan Halil Bey Çarşısı mahallesinde büyük bir çifte hamam yaptırdı. Burası daha sonra çok sayıda yahudinin yerleştiği mahalle içinde kaldığından yahudi hamamı adıyla tanındı.

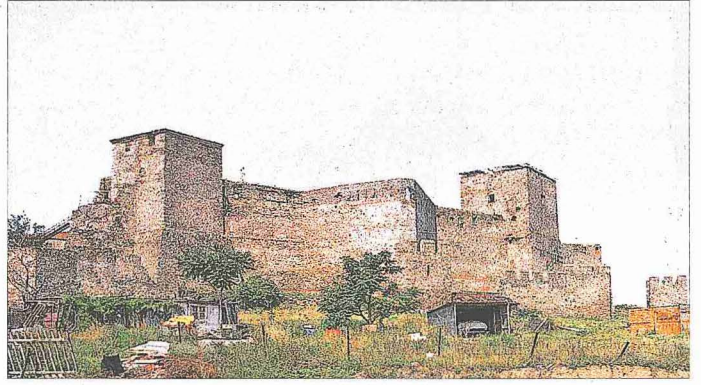
1492'de İspanya'dan kovulan müslüman ve yahudilerin çoğu Kuzey Afrika'ya, özellikle de Osmanlı topraklarına yerleştirildi. Bunlar, bazı Osmanlı şehirlerinde Gırnata'nın düşüşüne tepki olarak hristiyanların kiliselerine el koydular. Selânik'te de erken hristiyan döneminden kalma Aziz Demetrios Bazilikası camiiye çevrildi ve Kasım ile Demetrios'u aynı kişi olarak gören İslâmî inanış uyarınca Kâsımiye adıyla anıldı. II. Bayezid bu yeni camiye bir gelir bağladı. XVI. yüzyıl başlarına ait bir icmal defterinde (BA, TD, nr. 167) II. Bayezid vakfına ait üç hamamdan (Kule Hamamı, Şengül Hamamı ve Hamâm-ı Cedîd), bir kervansaraydan ve birçok dükkândan bahsedilir. Caminin büyük kitâbesinde Sultan Ba-

yezid'in adı geçer ve camiye çevrilmiş tarihi 898 (1493) olarak verilir. İspanya'dan kovulan yahudiler Selânîk'in sur içi kısmına yerleştirilmişti. Burada küçük çaplı dokuma sanayi kuruldu. Yahudiler, yerleştikten pek az bir zaman sonra kayda değer bir bilimsel etkinlik içerisine girerek hukuk ve İbrânî bilgini Rabbi Samuel de Medina'nın liderliğinde zengin kütüphanesi olan bir bilim akademisi oluşturdular; XVI. yüzyılın başında Selânîk'te kitap basımını tanıttılar.

Sofya Millî Kütüphanesi'nde bulunan ve tahminen 1502 tarihli olan bir defter parçası nüfusun radikal değişimiyle birlikte şehrin çok çabuk geliştiğini yansıtır. Buna göre Selânîk'te toplam 1680 hâneli otuz yedi müslüman mahallesinde dört cami ve otuz üç mescid bulunmaktaydı. Hristiyanların on mahallesi ve iki cemaatinde toplam 1237 hâne mevcuttu. Yahudiler "batıdan gelen Müsevî cemaati" diye kaydedilmişti. Altmış sekiz hâneneden oluşan Alman (Alaman) grubu ile İspanya'dan gelen 686 hâneneden oluşan bir başka Müsevî grubu vardı (toplam 2500 kişi). 925 (1519), 936 (1530) ve 976 (1568-69) tarihli tahrir kayıtlarının bir karşılaştırmasına göre 1478'de şehir nüfusunun % 46'sı müslümandı. 1502'de Selânîk'in toplam nüfusu 10.000'den 27.000'e çıktı ve müslüman nüfus % 31'de kaldı. 1478'de olduğu gibi 1502 kayıtları da şehir nüfusunun nasıl şekillendiği noktasında birçok ayrıntı verir. Her iki defterde müslüman topluluk arasında birçok esnafın bulunduğu dikkati çeker. 1502 defterine göre en geniş grubu müslüman / Türk yünlü dokumacılar oluşturuyor ve bunları terzi, ipek dokumacıları, deri işçisi, boyacı, kuyumcu, bakırcı, nalbant, at arabası tamircisi, saraç, bakkal, kasap, sabun yapıcısı, semerci, boyacı ve birçok kâtip takip ediyordu. Bu liste, var olan tarih yazımının sıkça söz ettiğinin aksine, özellikle yünlü dokumacılığı gibi gelişmiş mesleklerin salt İspanya'dan gelen Müsevîler tarafından şehre getirilmediğinin de açık kanıtıdır. 925 (1519) tarihli *İcmal Tahrir Defteri*'nin kayıtlarına göre süregelen iç göçlerle yahudi nüfusu artmış ve 3143 hâneye ulaşmıştır. Müslüman ve hristiyanlar ise sayıca azalmış (sırasıyla 1374 ve 1087 hâneye gerilemiş), müslümanlar toplam nüfusun % 25'ini oluşturur duruma gelmiştir. Bütün bu rakamlara göre toplam nüfus tahminen 28.000 civarındadır.

XVI. yüzyılın ilk yıllarında daha önce mescid haline getirilen kiliselerden Aziz Katarni, Yâkub Paşa tarafından camiye dönüştürüldü. Cami vakfıyesi 1510 yılına daya-

Selânîk'te
II. Murad
devrinde
yeniden
inşa edilen
Yedikule

nır. Yaklaşık aynı dönemde Selânîk'in yerlisi olan Kadî İshak Çelebi eski Aziz Panteleimon Kilisesi'ni İshakiye Camii'ne çevirdi. 927'den (1521) az bir zaman sonra Vezir Cezîrî Kasım Paşa, Selânîk'e emekliliğe gönderilince buradaki 1314'ten kalma Oniki Havâri Kilisesi'ni camiye dönüştürdü, bu yapıya bir imaret ve büyük bir hamam ekletti. 1519-1530 arasında Selânîk'te nüfus azalması oldu. Toplam 4587 hâneyle 23.000 kişiye düşen nüfusu oluşturan üç grup da küçüldü. Müslümanlar bütün nüfusun % 27'sini teşkil ediyordu. 937 (1530) tarihli defterde Selânîk'e yerleşen Müsevîler'in İspanya, İtalya ve Portekiz'in bütün şehir ve kasabalarından, ayrıca Fransa ve Almanya'dan (Apulia, Aragon, Gerona, İtalyan, Kastilya, Katalan, Lisbon, Provençal, Saragosa, Sicilya ve diğer yerlerden) geldikleri kaydedilir (BA, TD, nr. 167, s. 82-85, 99-107).

Bu sıralarda sahilleri korumak için Selânîk'te deniz surlarının doğu ucunda bir burç inşa edildi. Silinmiş durumdaki kitâbesi inşaatın bitiriliş tarihini 942 (1535-36) diye verir. Bina Beyaz Kule (Lefkas Pyrgos) olarak bilinmektedir ve XX. yüzyılda şehrin sembolü haline gelmiştir. Evliya Çelebi, 1536 tarihli Kanûnî Sultan Süleyman'dan kalma büyük burcun girişinde yer alan kitâbe metnini doğru şekilde kaydetmiştir. 1912'de Yunan ordusu şehre girdiğinde yazıyı tamamen parçaladı. Yazının bir fotoğrafı Atina'daki Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde saklanmaktadır. 1988'de restorasyon çalışmaları esnasında, yapıyı inşa ettiren Kanûnî Sultan Süleyman'ın adını veren orijinal kitâbenin bir parçası bulundu. Buranın Bizans ya da Venedik eseri olduğu veya 1470'lerde Osmanlılar'ın hizmetindeki bir Venedikli mimar tarafından yapıldığı bilgisi yanlıştır. Doğru duvarıyla Trigonon'un Yedikulehisarı yakınlarında birleştiği noktada benzer bir kule inşa edildi ve adına Kuşaklı Kule denildi. Bu kule Beyaz Kule'den iki yıl evvel yapıldı. Ayrıca şehrin batı tarafına aynı dönemde çok sayı-

da topları barındıran güçlü bir istihkâm inşa edildi. Yüzyıllar boyunca işlevini yerine getiren ve XX. yüzyılda trafiğe kurban edilen bu yapıya Vardar Kalesi denmektedir. Evliya Çelebi tarafından verilen kitâbesinde tarihi ("burc-ı der-saadet") 944'ü (1538) gösterir.

1530 ile 1560 arasındaki otuz yılda müslüman nüfus % 17'ye geriledi, hristiyanlar ise sayıca 1519'daki düzeye yeniden erişti. Yahudi sayısı da arttı. Selânîk için düzenlenen ve bugüne ulaşan en geç tarihli tahrir defteri 976 (1568-69) tarihli olup müslüman nüfusun 746 hâne ile istikrar kazandığını, hristiyanların ise neredeyse yarı nüfuslarını kaybettiklerini gösterir (BA, TD, nr. 723, s. 2-72). Öte yandan yahudi kesimi kayda değer bir şekilde büyüdü, hemen hemen 1519'daki seviyesine ulaştı. Bunun sebebi süregelen Batı kaynaklı, Apulia ve Papalık topraklarından ve özellikle İtalyan tüccar şehirlerinden (Livorno) kaynaklanan göçler olmalıdır. Yerli halkın toplam nüfusu 21.000 kişi civarındaydı. XVII ve özellikle XVIII. yüzyıllarda düşüş trendi tersine döndü ve müslümanların nüfusu yeniden artmaya başladı. Bütün bu değişikliklerin sebebi arka arkaya gelen veba salgınları ve ekonomik zorluklar gibi etkenlerin bir araya gelmesidir. 1570'lere ait mühimme kayıtlarında yahudilerin devlete karşı vergi sorumluluklarını birçoğunun veba salgınlarında ölmesi, diğerlerinin de çalışamayacak kadar çok hasta olması sebebiyle yerine getiremediklerine dair bilgiler bulunmaktadır.

1530 kayıtları aynı zamanda müslüman halkın çeşitlendiği konusunda bilgiler verir. 1502'de şehirde otuz yedi müslüman mahallesi, dört cami ve otuz üç mescid adlarıyla kaydedilmiştir. 1530'da nüfusun azalmasına karşılık mahalle sayısı kırk sekize çıkmış, beş cami ve kırk üç mescidin varlığı tesbit edilmiştir. Bunların birçoğu büyükçe binalardır. Yeni kurulan cami,

XV. yüzyıla ait Hamza Bey Camii – Selânik

927'de (1521) devlet tarafından yerel bir anlaşmazlık yüzünden el konulan Ayasofya Metropolit Kilisesi'nden bozmadır; bu yapının VII. yüzyıldan kalma çok büyük bir kubbesi vardır. Bina 929'da (1523) Vezîriâzam İbrâhim Paşa tarafından camiye dönüştürüldü. Yapıya parlak mermerden hârikulâde bir minber, ondan daha güzel bir kürsü, sütunlu bir sayevan ve yüksek bir minare eklendi.

1580'lerde ucuz İngiliz yünlü mâmullelerinin yahudilerce işlenen Selânik yünülelerini pazar dışı bırakmasıyla ekonomik zorluklar arttı. Birçok yahudi şehri terk edip Manisa'ya veya yeni gelişmekte olan İzmir'e yerleşti. 1000 (1592) yılından önceki birkaç yılda dünyanın sonuna yaklaşıldığına dair halk arasında yayılan korku, o zamana kadar hristiyanların elinde bulunan son büyük Selânik kilisesinin de camiye tahviline sebep oldu. Bu yapı, bir Zeus ya da Kabiryan tanrıları tapınağı olarak Roma İmparatoru Galerius tarafından 300'lerde yapılmış ve IV. yüzyılda İmparator Theodosius tarafından kiliseye çevrilmişti. Yapının 24 m. çapında bir kubbesi bulunmaktadır. 999 (1591) yılında bina Halvetî Şeyhi Hortacı Süleyman vasıtasıyla camiye çevrildi, Vezîriâzam Koca Sinan Paşa da yeni kurulan bu camiye vakıflar tahsis etti.

1592'de Selânik surları Tophane'de kurulan yeni baruthane inşaatıyla kapsamlı bir onarım gördü. 1028'de (1619) Hamza Bey Camii (bu yapı Yunanistan'da Osmanlılar tarafından yapılmış en büyük [39 × 32 m.] camidir) son şeklini kazandı. Hamza Bey'in kızı Hafsa Hatun tarafından 872'de (1467-68) bir mescid olarak kurulan ca-

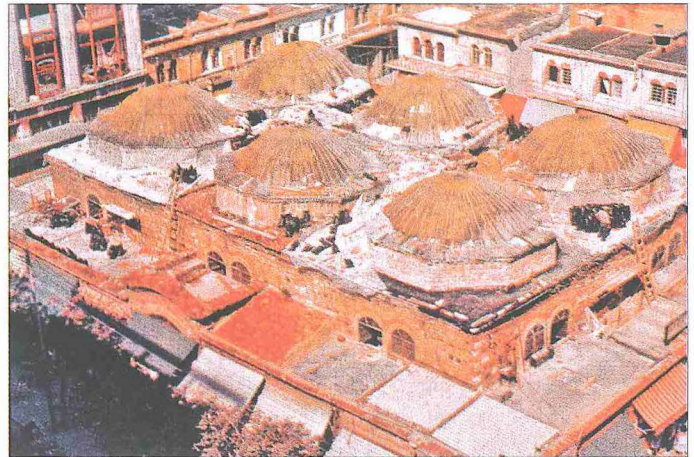
mi eski Selânik'in ana caddesi üzerindedir. Burası 14 × 14 m. iç mekâna sahip kubbeli bir yapıdır. 1592-1619 arasında yangın sebebiyle ağır hasara uğramış ve yeniden yapılmıştır. Bu defa Kapıcı Mehmed Bey tarafından Balkanlar'da başka bir örneği bulunmayan sütunlu bir bölüm eklenerek genişletildi. Bu büyük cami günümüze kadar ayakta kalmış olup restore edilmeyi beklemektedir.

Osmanlı idaresinin ilk iki yüzyılı düzen içinde sakin ve barışçıl bir ortamda geçti. Bu durum, toplumu geren ve asayişin sarılmasına yol açan Girit savaşları (1645-1669) yüzünden değişti. Sabatay Sevi'nin ortaya çıkışı Selânik'in sakin hayatına büyük düzensizlik getirdi. Müsevîler'in büyük çoğunluğu Sabatay Sevi'yi geleceği vaad edilen yeni Mesih diye kabul etti. Bu hareket hızla bütün Avrupa'ya yayıldı. Sabatay İslâm'a geçtiğinde Selânikli birçok Müsevî onu izledi ve kendilerini diğer Müsevî ve müslüman topluluklardan ayırdı (dönme). Osmanlı idaresinin son yıllarında da bu grup kentin iktisadî hayatında ve uluslararası ticaretinde nüfuz sahibi olmayı sürdürdü.

Şehri 1590'lı yıllarda gören Seyyah Âşık Mehmed burada yedisi kiliseden çevrilme on bir cuma camisi ve yetmiş seksen dolayında mahalle mescidinin olduğunu; etrafının tamamen surla çevrili bulunduğunu; surun İskele, Vardar, Yeni, Cebeli / Kule, Kelemerye adlı beş kapıya sahip olup liman kesiminde Mısır tüccarının dükkânları ve ticaret yerlerinin bulunduğunu; bir bedestenin, birçok hanın (üçünün adını verir: Mustafa Paşa, Suluca, Malta Hanı), sekiz dokuz hamamın yer aldığını (önemlilerinden dördü çifte hamam: Bey, Mustafa Paşa, Hüsrev Kethüdâ, Halil Ağa); ziyaret ettiği yahudi havrasının kütüpha-

neli, birkaç katlı eğitim yeri durumunda olup burada 1000 talebenin okuduğunu belirtir (*Menâzirü'l-avâlim*, III, 983-992). 1078 (1668) baharında Selânik'i ziyaret eden Evliya Çelebi, Osmanlı edebiyatında Âşık Mehmed'den sonra Selânik'le ilgili en ayrıntılı tasviri yapmıştır. Sayılarını verdiği ev (33.000) ve mescidle (150) burçlardaki askerlerin sayısı oldukça abartılı ise de şehrin bazı camilerinin (meselâ Ayasofya ve Kâsimiye) ölçüleri neredeyse tamdır. Onun tarif ettiği önemli camilerden yedisi bugün ayakta. Zikrettiği Osmanlı yapımı diğer on cami ise çoktan yıkılmıştır. Evliya Çelebi tekke sayısı vermemiş, buna karşılık Defterdar Ekmekçizâde Ahmed Paşa tarafından yaptırılan Vardar Kapısı'nın dışındaki mevlevîhâneyi bütün ayrıntılarıyla tasvir etmiştir. Ayrıca on bir hamamdan ve özellikle II. Murad Hamamı'ndan genişçe bahseder. Liman tasviri ve Mısır'dan keten, kına, şeker, pirinç, kahve ticareti yapan 500 dükkânlı İskele Kapısı yakınlarındaki Mısır Çarşısı tasvirleri de çok değerlidir. Bu bilgiler Âşık Mehmed'in verdiği bilgilerle önemli ölçüde örtüşür.

1726'da Ukraynalı bilgin ve gezgin keşiş Vasili Grigoreviç Barski şehrin nüfus kalabalığına dikkat çekmiştir. Barski'ye göre şehir her türden insanla doludur ve konuşulan diller arasında İtalyanca, Fransızca, İspanyolca, Eflakça, Rusça, Ladino, Türkçe, Arapça, Arnavutça, Bulgarca vb. bulunmaktadır. Almanya, Eflak, Bulgaristan, Sırbistan, Dalmasyon, Makedonya ve Ukrayna'dan tüccarlar toptan ticaret yapıyorlardı; birçoğu yahudi asıllıydı ve varlıklıydı. Barski şehrin surlarından oldukça etkilenmiş ve bunları Roma duvarlarıyla karşılaştırmıştır. Şehrin bütün sokakları taşla döşenmişti; evler iki kat yükseklikte, bazı yerlerde ise üç kata kadar çıkmak-

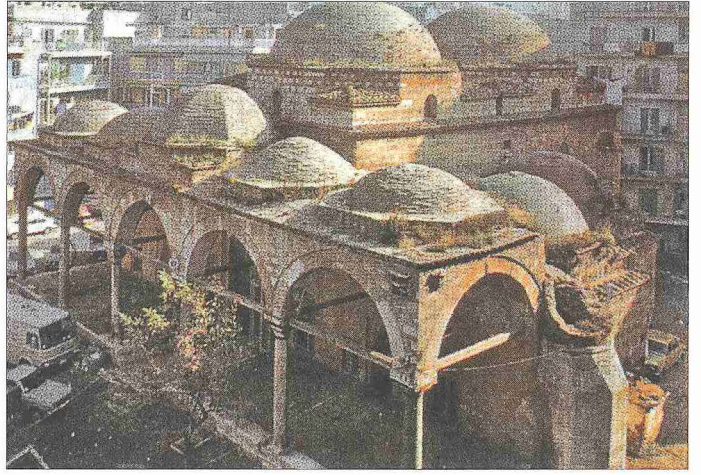
Selânik
Bedesteni

taydı. Barski otuz cami saymış ve kiliselerin sayısını da otuz olarak vermiştir. Ayrıca yahudilerin altmıştan fazla okula sahip olup bilim ve felsefe derslerinin verildiği bir akademilerinin bulunduğunu bildirir. Barski'den iki yüzyıl önce Aşık Mehmed ve ondan hareketle Kâtib Çelebi okulların ve kütüphanelerin kalite ve büyüklükleri hakkında benzer şeyler söylemişlerdir.

1800 yılı civarında Fransız konsolosu Felix Beaujour, Selânik'in 27.000 yahudi sakini bulunduğunu, buna karşılık Rumlar'ın sayısının sadece 8000 olduğunu kaydeder. 35.000 kişiyle Türkler şehir halkının çoğunluğunu teşkil ediyordu. Selânik'ten Almanya'ya pamuk ve yün ipliği, İtalya'ya Selânik ipeği ve tütün ihracatı yapılıyordu. Şeker ve kahve Fransa'dan getiriliyor, pamuk, yün ve tahıllar bu ülkeye ihraç ediliyordu. İngiliz tüccarları kurşun, demir, kalay ve sömürgelerden gelen malları ithal ediyordu. 1812'de Britanyalı gezgin Henry Holland, Selânik'in nüfusunun büyük ihtimalle 70.000'i aştığını, hatta 90.000 kadar olabileceğini, fakat bunun abartılı olduğunu, yine de kısmen ticarete, kısmen de devamlı göçe bağlı olarak şehir nüfusunun son yıllarda epeyce arttığını, Türkler'in nüfusun yarısından azını oluşturduğunu, Selânik'teki Rum ailelerinin sayısının yaklaşık 2000, yahudi hânelerinin ise 3000 ile 4000 arasında tahmin edildiğini belirtir.

1840'ta Fallmerayer, Selânik'in nüfusu 70.000 olarak verir. Bunun içinde çoğunluğu yukarı şehirde yaşayan 30-36.000 yahudi ve 25.000'den fazla Türk bulunmaktadır. Rum sayısı 3000 dolayındadır. Frenkler ya da çingeneler gibi küçük gruplar da şehirde yaşamakta olup herkes Türkçe konuşmaktadır. Leonard Schulze-Jena'ya göre 1883'te İngiltere, Selânik'in iş ve ticaret yaptığı başlıca ülke idi. Avusturya-Macaristan, Makedon tütününün üçte birini alıyor, büyük miktarda şeker ithal ediyordu. 1895'te Alman etnografı Gustav Weigand şehrin çoğu yahudi 120.000 nüfusu olduğunu, Rumlar'ın ana dillerini büyük oranda kaybetmiş olmalarına rağmen Aya Nikola, Aya Atanas ve Aya Todoros Arumun gibi mahallelerde Yunanlaşmış Bulgar ve Eflakler'in yaşadığını belirtir. Vasil Kânčov'un 1900 yılı için hazırladığı istatistiklerde Selânik'in nüfusu 10.000 Bulgar, 26.000 Türk, 16.000 Rum, 55.000 Müsevî, 2500 Katolik ve 8500 "diğer" olarak toplam 118.000 kişi gösterilmiştir. Selânik idarî bölgesinde 17.164 Bulgar, 5978 Türk, 14.761 Rum, 1053 Katoliği barındıran doksan sekiz köy bulunmaktaydı. Aynı kayna-

Selânik Valisi
İnegöllü
İshak Paşa
tarafından
yaptırılan
Alaca
İmaret Camii

ğa göre şehrin nüfusunun % 47'si Müsevî, % 22'si Türk, % 14'ü Rum ve % 8'i Bulgar, geri kalan % 9'u diğer topluluklardan oluşuyordu. 38.956 kişi ile nüfusun % 15'i yirmi dokuz köyde yaşamaktadır. Doksan sekiz köyün kırk yedisi Türkçe ad taşımaktaydı ve bunlar XV. yüzyılda Türk kolonistler tarafından kurulmuştu. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Selânik'teki hızlı nüfus artışı, dış dünya ile yapılan yoğun ticaret ve büyük ölçüde 1871'de Üsküp'e (Skopje), 1888'de Belgrad'a, 1894'te Manastır'a (Bitola) ve 1986'da Dedeagaç'a (Aleksandropolis) kadar uzanan tren yollarının yapımıyla ilgilidir. 1910'da şehir nüfusunun 150.000 kişi olduğu söylenmektedir.

Geç Osmanlı dönemi Selânik'inin toplumsal ve kültürel profili basım faaliyetinden de görülebilir. Birçok kitap, dergi ve gazete Türkçe, İbrâniçe, Rumca, Fransızca ve Bulgarca basılmıştır. 1324 (1906) tarihli Selânik vilâyeti salnâmesi otuz altı cami ve yirmi dört mescidden adlarıyla, ayrıca dokuz medrese ve diğer cemaatlere ait birkaç kilise ve sinagogdan bahseder. Osmanlı belgelerinde üç imaret, dokuz mektep ve on dokuzdan az olmayan tekke ve zâviyeden söz edilir. Bu tekke ve zâviyelerin bazıları zengin kütüphaneler barındırır. Şehrin Yunanistan'ın bir parçası olmasından itibaren meydana gelen değişiklikler ve dönüşümler sonrasında bunlardan geriye pek bir şey kalmamıştır.

I. Balkan Savaşı esnasında Ekim 1912'de Yunan ordusu güneyden, Bulgar ordusu kuzeyden Selânik'e doğru hareket etti. Vali Hasan Tahsin Paşa şehri 26 Ekim 1912'de Yunanlılar'a bıraktı. Türk ve Müsevî nüfusun bir kısmı savaş döneminde kaçmış ya da Türkiye'ye göçmüştü. 1913 Bükreş Antlaşması ile, Türk idaresi altında yaşamak istediğini belirten şehir hal-

kının ve özellikle yahudilerin protestolarına rağmen Selânik Yunan Devleti'nin bir parçası kabul edildi. I. Dünya Savaşı sırasında Eylül 1915'te müttefik güçler Selânik'e girdi ve Bulgarlar'a karşı Makedon cephesini açtı. Ağustos 1917'de müttefiklerin şehri işgali sırasında çıkan büyük yangın, şehrin duvarları içinde kalan 120 hektarlık alandaki tarihî kısmının büyük bir bölümünü yok etti. Şehir daha sonra Fransız mimarı Hébrard tarafından çağdaş Fransız kentleşme prensiplerine göre yeniden inşa edildi.

1922-1923'te Trakya ve Batı Anadolu'dan gelen on binlerce Rum mülteci Selânik'e aktı. 100.000'den daha fazlası Lozan Antlaşması (1923) sonrası gerçekleşen nüfus mübadelesi sonucu Selânik'e yerleşti. Aynı dönemde Türk nüfusunun tamamı, yahudi ve dönmelerin çoğu Türkiye'ye göç etti. 1928'de Selânik'te 251.000 kişi yaşıyordu, bunların % 81'i Rum'du (1900'de Rum nüfusun bütün nüfusa oranı % 14 idi). Lozan Antlaşması'nda dışarıda bırakılanlardan 5000 dönme 1927'de hâlâ Selânik'te yaşıyordu. Dönmelere ait 1902'den kalma Yenicami günümüzde ayakta ve sergi salonu olarak kullanılmaktadır.

Selânik 4 Nisan 1941'de Alman ordusu tarafından işgal edildi. O yıllarda ve özellikle 1943'te Selânik'in Müsevî halkının tamamı ya sürüldü ya da yok edildi. Selânik'te mevcut 49.000 Müsevî'den 45.000'i 1940'larda öldürüldü. 1949'da Yunan iç savaşının sona ermesiyle şehrin yeniden yapımı ve modernizasyonu başladı; bu dönemde Doğu Akdenizli bir çehreden modern bir karaktere büründü. Bu süreçte Selânik'in tarihî bölümü olan yukarı şehrin büyük kısmı arsa spekülâtorleri ve proje yöneticilerinin eline geçti. Çok önemli uluslararası bir fuar şehri, başlıca bir en-

düstri merkezi ve Yunanistan'ın ikinci şehri ve kültür merkezi olan Selânik'in nüfusu 1965'te 600.000'in, 2005'te 1 milyon üzerine çıktı.

Selânik birçok Osmanlı şairi, yazarı ve ilim adamının doğum yeridir. Bunların arasında tarihçi Selânikî Mustafa, Münecim-başı Ahmed ile Mevlevî şairi Âkif (kendisinin Farsça-Türkçe manzumesi Rotonda Kilisesi / Camii'nde bulunan Şeyh Hor-tacı Türbesi'nin duvarında yazılıdır ve hâlâ görülebilir), Cemal, Hasan Dâniş, Esad Dede Mevlevî, Hâmi Efendi Nakşî, Meşhûrî (divanı 1292'de [1875] Selânik'te basılmıştır), Osman Nûri bulunmaktadır.

Günümüz Selânik'inde klasik Osmanlı mimarisinin bazı örnekleri hâlâ ayakta. Hisar bir yana bırakılırsa bunların başlıcası, halk arasında Alaca İmaret olarak bilinen ve 889'dan (1484) kalan İnegöllü İshak Paşa Zâviyeli Camii'dir. 11 m. yüksekliğindeki her bir kubbesi dikdörtgen şeklindeki ana mekânı kaplar, her bir kanatta iki kubbeli ziyaretçi odası bulunmaktadır. İki ana kubbe, XIII-XIV. yüzyıllardan kalma en büyük Bizans kiliselerinin (meselâ Dodeka Apostoli, Aya Katherini, Profitis İlias) çapının iki katı ve bunların kapsadığı alanın dört katı kadar büyüktür; bu da Osmanlı mimarisinin teknik açıdan ne kadar üstün olduğunu gösterir. İkinci büyük yapı sütunlu bölümüyle Balkanlar'da tek olan Hamza Bey Camii'dir. Ayakta kalan Selânik'in dört büyük hamamından ikisi benzerleri arasında öne çıkan, 1444'te yapılmış Bey Hamamı ve 890'dan (1485) kalma Halil Bey (daha sonra Paşa) Müsevî (ya da Pazar) Hamamı'dır. Restore edilmiş bir diğer yapı da 1460'lardan kalma altı kubbeli bir bedestendir.

Zamanımıza ulaşan Osmanlı yapıları arasında 1891'den kalma hükümet konağı (şimdiki Diikritiron), 1893'ten kalma eski idâdiye (günümüzde Selânik Üniversitesi'ne ait bir fakülte binası), eski gümrük binası, 1902-1903'ten kalma belediye hastahanesi, bugün Yunan ordusuna hizmet veren 1903'ten kalma Üçüncü Ordu Komutanlığı'nın kışlası gibi Geç Osmanlı dönemi kamu binaları da bulunmaktadır. Eski şehrin yukarı kısmı güçlü Bizans surlarının gölgesinde eski cazibesini bütün sokakları, dar geçitleri, XIX. yüzyıl evleriyle (ve XX. yüzyılda eskinin taklitleri olarak yapılarılarıyla) korumuştur. Eski şehrin doğusundan yeni oluşan çevre bölgelere kadar bir alanda iyi muhafaza edilmiş birçok XIX. yüzyıl konağı vardır. II. Abdülhamid'in sürgün yıllarını geçirdiği yapı olan Villa Al-

latini de ayaktadır. Mustafa Kemal Atatürk'ün 1881'de doğduğu ev günümüzde Atatürk Evi adıyla müze olarak tanzim edilmiş ve ziyarete açılmıştır. Arşiv belgelerinden edinilen bilgilere göre bodrumu ile birlikte üç katlı olan ve bir avlu içerisinde bulunan Atatürk Evi, 1870 yılından önce Rodoslu müderris Hacı Mehmed tarafından yaptırılmış olup Atatürk'ün babası tarafından sahiplerinden kiralanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

J. Anagnostis, *Selânik (Thessaloniki)'in Son Zaptı Hakkında Bir Tarih* (trc. ve nşr. Melek Delilbaşı), Ankara 1989; Âşık Mehmed, *Menâzirü'l-avâlim* (haz. Mahmut Ak), Ankara 2007, III, 983-992; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 142-170; a.e. (Dağlı), V, 63-76; F. Beaujour, *Schilderung des Handels von Griechenland und Salonik*, Weimar 1801; H. Holland, *Travels in the Ionian Isles, Albania, Thessaly, Macedonia etc. 1812 and 1813*, London 1815, s. 319-320; J. Philipp Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient*, München 1963, s. 258-259; G. Weigand, *Die Aromunen*, Leipzig 1895, s. 221-224; O. Tafrali, *Thessalonique au quatorzième siècle*, Paris 1913; a.mlf., *Topographie de Thessalonique*, Paris 1913; a.mlf., *Thessalonique des origines au XIVe siècle*, Paris 1919; Ch. Diehl v.dğr., *Les monuments chrétiens de Salonique*, Paris 1918; M. Laskaris, *Salonique à la fin du XVIIIe siècle*, Athènes 1939; N. Svoronos, *Le commerce de Salonique au XVIIIe siècle*, Paris 1956; E. Werner, *Die Geburt einer Grossmacht-Die Osmanen (1300-1481)*, Berlin 1966, s. 225-226; V. Kânčov, *Makedonija. Et-nografija i statistika*, Sofia 1970, s. 440-443; A. E. Vakalopoulos, *A History of Thessaloniki*, Thessaloniki 1972; *Turski Izvori za Bâlgarskata Istori-ja* (ed. B. Cvetkova – A. Razbojnikov), Sofia 1972, III, 375-411; J. Nehama, *Histoire des Israélites de Thessalonique*, Thessaloniki 1978, I-V; E. Petropoulos, *La présence ottomane à Salonique*, Athènes 1980; Semavi Eyice, "Atatürk'ün Doğduğu Yıllarda Selânik", *Doğumunun 100. Yılında Atatürk'e Armağan*, İstanbul 1981, s. 461-518; a.mlf., "Yunanistan'daki Türk Eserleri", *TM*, XI (1954), s. 157-182; V. Demetriadi, *Topographia tes Thessalonikis kata tın Epokhe tes Turkokratias 1430-1912*, Thessaloniki 1983; a.mlf., "The Esnaf System and Professions in Nineteenth Century Thessaloniki", *Ar.Ott.*, XXIII (2005-2006), s. 131-141; Ch. Mavropoulou-Tsioumi, *Thessaloniki and its Monuments*, Thessaloniki 1985; a.mlf., *I Anastysios ton Vyzantinon kai Metavyzantinon Mnimeion sti Thessaloniki*, Thessaloniki 1985; S. Lauffer, *Griechenland, Lexikon der historischen Stätten*, München 1989, s. 676-682; P. Hetherington, *Byzantine and Medieval Greece: Churches, Castles and Art*, London 1991, s. 199-216; *Salonique, 1850-1918, La ville des juifs et le reveil des Balkans* (ed. G. Veinstein), Paris 1993; A. Yerolympos, *Urban Transformations in the Balkans (1820-1920) and the Remaking of Thessaloniki*, Thessaloniki 1996; M. Athanasiadou, *Salonique, 1830-1912: une ville ottomane à l'âge des réformes*, Leiden 1997; a.mlf., "Les inventaires après décès de Salonique à la fin du XIXe siècle: source pour l'étude d'une société au seuil de la modernisation", *Turcica*, XXV, Paris 1993, s. 97-

136; E. Hadzityrphonos, "Pazar Hamam, Thessaloniki, Greece", *Secular Medieval Architecture in the Balkans, 1300-1500* (ed. Slobodan Ćurčić – E. Hadzityrphonos), Thessaloniki 1997, s. 323-325; a.mlf., "To othomanikó loutró tis agorás Yahudi Hamamı (Louloudádika) sti Thessaloniki", *Makedoniká*, XXVII (1988-89), s. 79-120; A. Yerolympos, *Metaxi Anatólis kai Dysis, Thessaloniki & Voreio-elladikes poleis sto telos tou 19ou Aiona*, Thessaloniki 2004; M. Mazower, *Salonica, City of Ghosts*, New York 2004; E. I. Kanetaki, *Othomanika Loutra ston Elliniko Horó*, Athens 2004, tür.yer.; Fr. Babinger, "Ein Freibrief Mehmed II, des Eroberers für das Kloster Hagia Sofia zu Saloniki, Eigentum der Sultanin Mara", *BZ*, XLIV (1951), s. 11-20; D. Hemmerdinger-Iliadis, "Thessalonique en 1716 (La relation du moine russe Basile Barskij)", *BS*, II (1961), s. 292-298; G. T. Dennis, "The Second Turkish Capture of Thessalonica (1391-1394 or 1430 ?)", *BZ*, LVII/1 (1964), s. 53-62; Machiel Kiel, "Notes on the History of Some Turkish Monuments in Thessaloniki", *BS*, XI/2 (1970), s. 122-156; a.mlf., "A Note on the Exact Date of Construction of the White Tower of Thessaloniki", a.e., XIV/2 (1973), s. 352-359; A. Süheyl Ünver, "Selânik'te Yüz Eserimiz Hakkında", *GDAAD*, I (1972), s. 257-260; H. Lowry, "Portrait of a City: The Population and Topography of Ottoman Selânik in the Year 1478", *Diptycha*, II (1980-81), s. 254-292; J. P. Braun v.dğr., "La tour blanche et la tour du trigonion de Thessalonique", *Byzantinische Forschungen*, XI, Amsterdam 1987, s. 269-270; Melek Delilbaşı, "Selânik ve Yanya'da Osmanlı Ege-menliğinin Kurulması", *TTK Belleten*, LI/199 (1987), s. 75-106; E. Ginio, "Every Soul Shall Taste Death'-Dealing with Death and Afterlife in 18th Century Ottoman Salonica", *St.I*, XCIII (2001), s. 113-132; a.mlf., "The Shaping of a Sacred Space: The Tekke of Zühuri Şeyh Ahmed Efendi in 18th Century Salonica", *The Medieval History Journal*, IX/2, New Delhi 2006, s. 271-296; M. Baer, "Globalisation, Cosmopolitanism, and the Dönme in Ottoman Salonica and Turkish Istanbul", *Journal of World History*, XVIII/2, Honolulu 2007, s. 141-170; M. Tayyib Gökbelgin, "Selânik", *İA*, X, 337-349; Suraiya Faroqhi, "Selânik", *EI²* (İng.), IX, 123-126.

MACHIEL KIEL

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDİ

(ö. 1008/1600 civarı)

Osmanlı tarihçisi.

Hayatı hakkında biyografik kaynaklarda yer alan bilgiler yetersizdir. Eserinde babasının Selânik'te vefat ettiğini belirtir, kendisini de "Selânikî" nisbesiyle anar. Bu bilgi onun Selânik'te doğduğunu düşündürür. Hâfız olduğu Kanûnî Sultan Süleyman'ın ölümü bahsinde verdiği bilgilerden anlaşılmakta, üstlenmiş bulunduğu çeşitli maliye kâtipliği görevleri onun Maliye Kalemi'nde yetiştiğini göstermektedir.

1566'daki Sigetvar seferine katılan Selânikî, Sokullu Mehmed Paşa ve onun sır kâ-